

Sadržaj

Predgovor Roberta Batts

Uvod

DEO PRVI: Uvodne informacije

Poglavlje 1. Preliminarne primedbe o istoriji

Poglavlje 2. Četiri velike kategorije znanja

Poglavlje 3. Pregled savremene nauke

3.1 „Tvrde” i „meke” nauke

3.2 Haos, fraktali i kvantna teorija

Poglavlje 4. Pregled savremenog okultizma

Poglavlje 5. Racionalizacija okultizma

5.1 Annie Besant i C. W. Leadbeater

5.2 Dane Rudhyar

5.3 Seth

Poglavlje 6. Nauka susreće okultizam: Naučnici koji su koristili savremeni okultizam

6.1 Istraživanje čakri

6.1.1. Kunz i Karagulla; Ljudska energetska polja

6.1.2. Hiroshi Motoyama

6.2. Ostali primeri naučnika koji koriste okultne ideje

6.2.1. Landscheidtov pristup astronomskom predviđanju

6.2.2 Robert Monroe

6.2.3 Potraga za životom u svemiru

6.2.4 Phillips i okulna hemija

Slike u boji

DEO DRUGI: Naučna interpretacija okultizma

Poglavlje 7. Okulna sredstva percepcije

Poglavlje 8. Šta je u imenu?

Poglavlje 9. Šta tačno podrazumevamo pod naukom psihologije?

Poglavlje 10. Suptilnosti ljudskog ponašanja

10.1 Geštalt priroda uma

10.2 Šta je Ego?

Poglavlje 11. Psihološka vrednost kvantne teorije

11.1 Epilog: Kvantna mehanika primenjena na makroskopsko iskustvo
Poglavlje 12. Sinteza nauke i okultizma u svetlu savremenih neuronauka
Poglavlje 13. Biološke percepcije
13.1 Direktna percepcija psiholoških struktura
13.2 Uzroci i objašnjenja bioloških percepcija
13.2.1 Neurološki mehanizam za mikro psi
13.2.2 Koreliranje sadržaja halucinacija s poznatom naukom
13.2.3 Holografsko polje u boji: Astralna ravan/boja jezika?
13.3 Važnost smisla u interpretaciji „halucinacija”
13.4 Neka vrsta izvinjenja
Poglavlje 14. Novi koncept kretanja
14.1 Razlike između nauke i okultizma
14.2 Sinteza nauke i okultizma
14.3 Nefizička fizika
14.4 Nefizička geometrija
14.5 Ekološka kvantna psihosociologija
DEO TREĆI: Postavljanje svega u perspektivu
Poglavlje 15. Okulna moralnost
Poglavlje 16. Intelektualna pretenzija
Poglavlje 17. Komentari na veliku ideju
Poglavlje 18. Reči i iskustvo
Poglavlje 19. Krajnji smisao stvari: Rasprava o koristima muzike
Poglavlje 20. Zaključak: Šta se ovde dešava?

BIBLIOGRAFIJA

Indeks

Posveta

Ovo delo je posvećeno svim mojim kosmičkim drugarima, bez kojih se sve što je ovde rečeno, nikada ne bi pojavilo:

J. C.

Steve

Earl

Todd

Mouse

Joe

Gregor

I, naravno, moja muzička inspiracija:

„Yes” (oko 1973)

„Moramo se čuvati da ne upadnemo u kobnu uobičajenu grešku i pretpostavimo da je ono što vidimo sve što može da se vidi.”

Charles Webster Leadbeater, *The Astral Plane* („Astralna Ravan”), 1895.

„Izolovano znanje koje je stekla grupa specijalista u uskom polju, nema nikakvu vrednost samo po sebi, već samo kada se nađe u sintezi sa svim ostalim znanjem, i samo u onoj meri u kojoj zaista daje nekakav doprinos ovoj sintezi, u pravcu odgovora na pitanje; ko smo mi?”

Erwin Schrödinger, *Science and Humanism* („Nauka i humanizam”), 1952

Predgovor Roberta Buttsa

Veliko mi je zadovoljstvo što mogu da preporučim „S one strane fizike”, Dona DeGracie. Mislim da je ova sjajna knjiga *puna oštroomnih uvida* u ona velika, a ipak lična pitanja o stvarnosti, koja svi mi postavljamo. Don pokriva široku lepezu tema i emocija, dok istražuje naše pokušaje da proniknemo u beskonačne tajne ovog čudesnog univerzuma koji, verujem, svi mi skupa stvaramo, pojedinačno i grupno. Njegov materijal se proteže od istorije okultnog, do najnovijih naučnih otkrića. Po sopstvenim rečima, Don pokazuje da su „nauka i okultizam veoma usko povezani, kako po metodologiji, tako i po sadržaju”. A ipak, ovde nema suvoparnih, otrcanih fraza. „*S one strane fizike*” je *izuzetno životna i dobro osmišljena knjiga, kako za laike, tako i za naučnike*. Zaista, ona otkriva našu nezasiću radoznalost, dok se beskonačno hvatamo u koštac s najdubljim pitanjima

našeg postojanja: ona govori o našoj moralnosti, našoj parapsihološkoj prirodi i snazi, našoj nauci i umetnosti i književnosti i psihologiji. Ona govori još i o mnogim drugim stvarima – ali, ja ovde ne mogu da odam pravo priznanje knjizi „S one strane fizike”. Ja samo mogu da primetim da nas *Don vodi na veoma prosvetljujući način duž iznimno kreativne staze unutrašnjeg i spoljašnjeg otkrića. Ova knjiga predstavlja odlično istraživanje.*

Robert F. Butts

Elmira, New York

1991

Uvod

Ovo je delo koje je bavi gradnjom mostova, gradnjom intelektualnih mostova. Kroz ovu knjigu, dotaknuću se mnogih tema, a to će biti teme o kojima se obično ne diskutuje zajedno. U mojim raspravama o brojnim granama nauke, okultizmu, filozofiji i misticizmu, nisam se trudio da budem previše tehnički formalan i eruditan. To jest, ovo nije stručno zahtevna knjiga. U suštini, ova knjiga je namenjena tome da bude jedan širi pregled veoma složenog skupa tema. Namerno sam odabrao jednostavniji pristup u ovoj prezentaciji, kako bih ovu knjigu održao što pristupačnijom široj publici. Za čitaoce koje zanimaju precizniji detalji, sastavio sam bibliografiju s referencama, koja se kreće od pregleda popularnih tema, do savremenih, visoko stručnih naučnih članaka o relevantnim predmetima, kao i originalne okultne izvore.

Poglavlja ove knjige biće generalno grupisana u tri glavna dela. Prvi deo biće pregled u kojem ćemo razmotriti nauku i okultizam. Tu ćemo raspravljati o strukturi

savremene nauke, a takođe ćemo govoriti i o okultnim idejama i autorima čiji je rad položio temelje za tvrdnje koje ćemo izneti. Drugi deo pokušava da pojasni značenje i važnost okultnih ideja u okviru našeg svakodnevnog života, a takođe će izneti i moje sopstvene stavove o prirodi sinteze naučnih i okultnih shvatanja sveta. Treći deo će poslužiti stvaranju šireg filozofskog okvira za razumevanje tvrdnji iznetih u prva dva dela.

Ova knjiga, u suštini, ima dve teme. Prvo, da naučna interpretacija okultizma nesumnjivo pokazuje da su savremena nauka i okultizam kompatibilni oblici znanja, i da mogu biti sintetizovani u hibridni „naučni okultizam” koji je superioran u odnosu na obe grane znanja, uzete zasebno. Druga tema ove knjige, izložena u trećem delu, u suštini predstavlja filozofski i moralni pristup prirodi znanja, i činjenicu da naše iskustvo u sebi sadrži naše znanje o našem iskustvu, a ne obrnuto. Odnosno, da suštinski ne postoji sistem misli koji je sposoban da obuhvati sveukupnost prirode našeg iskustva kao ljudskih bića.

Pokušaću u ovom radu da izbegnem zamke koje su prisutne kod operisanja s institucionalizovanim konceptima i definicijama. Ono što pod time podrazumevam, jeste da se u ovom radu neću podrediti ograničenjima sadržanim u visoko specijalizovanoj prirodi savremenog učenja. Mada će savremene ideje igrati važnu ulogu u mnogim pitanjima koja pokrećem, takav okvir je, u globalu, suviše ograničavajući da bi se izrazila ona vrsta stavova koju želim da iznesem. Svakako, specijalizacija intelekta jeste neophodna s jedne strane, ali s druge, ona je prilično proizvoljna. Ljudsko znanje i iskustvo u stvarnosti su u visokoj meri međusobno povezani i međusobno zavisni, i u tom smislu, intelektualna specijalizacija može samo da bude štetna. Postoje mnogi nivoi spoznaje o kojima bih želeo da govorim u ovoj knjizi, a razlike i klasifikacije koje savremeni intelekt pravi, ponekad mogu samo da zamagle i prikriju nešto što su inače prilično jednostavne ideje. Ali, moram da naglasim da će u raspravi koja sledi, mnoge savremene misli odigrati ključnu ulogu.

Želeo bih da ovom knjigom čitaocu iznesem stav, stav koji ne može apstraktno da se objasni, već zahteva izlaganje izvesnih činjenica, pretpostavki, tvrdnji i opažanja. Želeo bih da *ilustrujem* stav koji jedino može da izroni na površinu preko mozaika spoznaja koje na specifične načine konceptualizuju naša iskustva.

To znači da će veći deo onog što želim da kažem povremeno delovati veoma apstraktno i nebitno za praktičan život. Ipak, nadam se da ću ilustrovati čitaocu da je moj pristup pre svega praktičan, u smislu naših svakodnevnih života, i da je zapravo čitav moj pristup zasnovan na pragmatičnoj i funkcionalnoj orijentaciji, takav da je oslobođen hipotetičkih pretpostavki i spekulacija, i da se fokusira isključivo na onome što je pre svega „stvarno”, u najširem mogućem smislu te reči. Jer, kroz čitavu ovu knjigu, ja ću izazivati čitaoca tvrdnjom da najrealnije stvari u našim životima i iskustvu, jesu naši stavovi i percepcije, konteksti i okviri naših subjektivnih iskustava u okviru kojih mi konceptualizujemo događaje koje zovemo život.

D. J. D. 1993

DEO PRVI: Uvodne informacije

Ovaj deo obuhvata neophodne uvodne informacije za tvrdnje koje se iznose u ovoj knjizi. Ovde ćemo se upoznati sa stanjem savremenog znanja, sa naučne i filozofske perspektive. Takođe ćemo napraviti i pregled prirode okultizma, i posebno ćemo se

osvrnuti na modernizaciju okultizma. Ovaj deo završavamo s kratkim pregledom autora koji se već bave naučnom interpretacijom okultizma.

Poglavlje 1. Preliminarne primedbe o istoriji

Teško je ne pomisliti da tako nešto kao istorija, zapravo ne postoji. Kada zastanete i razmislite o svim raspoloživim pravcima misli koji nam danas stoje na raspolaganju, čini se kao da vreme uopšte ne postoji – ili, kao da se sva vremena, svi periodi u istoriji – mešaju i prepliću baš ovde i sada, unutar naše svesti. Čini mi se kao da je upravo ovo naše „sada”, vremenski neksus u kojem se sva „sada” neosteno stapaju jedan u drugi, i da sve moguće stvari koje bi mogle da postoje, zapravo postoje ovde, nadohvat naše mogućnosti razumevanja. A ipak, shvatam, i to ne bez ironije, da je jedini razlog što mogu da sedim i razmišljam o takvim stvarima, upravo *zbog* naše istorije, a pogotovo zbog istorije naše zapadne civilizacije u dvadesetom veku. Verovatno glavna crta koja se može identifikovati posmatrajući Zapad tokom poslednjih stotina godina, jeste stalna ekspanzija naših misli i percepcija. Tek što se dosegne neki nivo znanja, on već postaje zastareo; „stara vest”. Dijalektička ekspanzija teza-antiteza-sinteza neprekidno se kombinuje u vrtoglavu, veličanstvenu hrpu smeća akumuliranog znanja, što izgleda da predstavlja karakteristiku našeg doba. Na svim nivoima kulturne aktivnosti, ovo je bila preovlađujuća tema; istraživanje mogućnosti. Naša masovna svest je tekla kao velika reka u svaki zamislivi kutak i pukotinu koju bi naša stvarnost i iskustvo obezbedili. Kada zastanete i pogledate sva dostignuća u umetnosti, nauci, filozofiji i matematici, muzici, poeziji i drami, politici i ekonomiji, proizvodnji i potrošnji, tehnologiji, obrazovanju i svim drugim naporima sa kojima sve više štedimo na vremenu, čovek zaista mora da se zapita, da li je išta ostalo? Da li zaista postoji još nešto novo pod suncem? Ali, poput mene, i vi osećate tu izjedajuću potrebu koja nas tera napred, to saznanje kojim je naša kultura nadahnut, da, tako je, mnogo toga tek sledi. Zaista, najbolje tek sledi. Jer na kraju krajeva, ovo je Beskraj, i ovde ima mesta za sve. Ako sve ovo zvuči suviše dramatično, onda mi oprostite što naginjem u tom pravcu. Ne mogu da prenebregnem osećaj strahopoštovanja, kada pogledam

unatrag na kolosalne promene i razvoj događaja, koji se odigrao samo u poslednjem veku istorije naše vrste. Duboko verujem u izreku; „Ne poznaješ stvar, sve dok joj ne poznaješ istoriju”. Istorijski pogled nam pruža prednost razumevanja korena stvari i pruža nam spoznaju da stvari, kako se čini, uvek dođu na svoje mesto.

Istorija nas takođe uči da se ljudske aktivnosti kreću kao klatno, prvo na jednu, pa na drugu stranu. A znajući to, u stanju smo da osetimo šta nas u budućnosti možda čeka, a takvo naslućivanje nas dalje tera da ostvarimo budućnost danas, za vreme naših sopstvenih života. S druge strane, ako zanemarimo istoriju neke stvari, onda lakše dolazimo u poziciju da budemo zastrašeni tom stvari, da ne razumemo njen prirodni kontekst. U tom slučaju, dotična stvar postaje dekontekstualizovana, i deo njene suštine se gubi. Posledica toga je da mi onda stavljamo tu stvar u novi kontekst, čime nenamerno doprinosimo akumulaciji koju nazivamo istorija.

Ove tvrdnje iznosim na osnovu mog formalnog obrazovanja u nauci, gde smo, moje kolege i ja, bili podučavani, a i dalje nas tako podučavaju, čudesnim idejama takvih kao što su Newton, Einstein, Schrödinger i Heisenberg. A ipak, ovim idejama nas uče u istorijskom vakuumu. Nikada nam niko ne objašnjava zašto su ti ljudi došli na te ideje, ili kakvi su ih faktori iz njihovih života naveli na takve ideje, ili zašto se, uopšte, ljudi i bave naukom. Ne, umesto toga, podučavani smo hrapama veoma suvoparne matematike, suvoparnih formula, suvoparnih laboratorijskih tehnika, sve u nadi da ćemo dobiti pristojan posao i steći priznanje za to što smo preživeli tegobe naučnog obrazovanja, i uspeli na hladnom i konkurentskom tržištu. A opet, ne bih želeo da zvučim kao da se žalim, jer kada bismo svi od početka znali te stvari, odakle bi došla ta osvežavajuća vitalnost koja prati ponovna otkrića svake nove generacije o znanju prethodnih generacija?

Zato je sada moja teme sledeća: promenljiva priroda savremenih civilizacijskih vrednosti i percepcija u nove i šire vidike, kao rezultat kontinuirane ekspanzije zapadnjačke misli.

Da počnemo sa današnjicom. Sada – ovde, u svetu današnjice – živimo u eri masovne proizvodnje i potrošnje, masovnih komunikacija i masovne populacije. Svi smo mi proizvod civilizacije čiju je maštu nadahnula nauka, i racionalni pristup našim životima i svetu oko nas. Živimo u svetu mašina, mašina stvorenih po slici nauke koja ih je iznedrila. I neki od nas su zadovoljni, neki nezadovoljni ovom stvarnošću, a neki od nas naprosto nikada ne razmišljaju o tome. A ipak, oni među

nama koji razmišljaju o tome, provode vreme čudeći se zašto su stvari ovakve kakve jesu, i šta možemo da učinimo u vezi s tim, i na koji način sve to da shvatimo. Na kraju, sve su to stvari koje nas se tiču. A na kraju, verujem da se to ticalo i svih onih pojedinaca kroz istoriju, koji su doprineli tome da ovaj svet, u kojem mi sada postavljamo ista ta pitanja, izgleda upravo ovako.

Danas se odigrava revolucija u našem načinu razmišljanja. Istraženi su novi načini konceptualizacije, stare vrednosti se preispituju i stavljaju na probu. Mnoge ideje, koje su još do pre samo dvadeset godina bile nezamislive, počele su da privlače ozbiljnu pažnju među intelektualnim krugovima. U mnogo čemu, ova situacija je odgovor na promene potreba našeg vremena, odgovor na izazove sa kojima se suočava svako od nas, svako ko ima sluha za potrebe savremenog sveta, i potrebu da se pronađu novi načini opažanja i razumevanja sveta neprekidno rastućih mogućnosti. U ovoj potrazi za novim vrednostima i novim načinima razmišljanja, mnogi nanovo otkrivaju stare načine razmišljanja, stare filozofe iz drugih kultura, i udišu nov život i smisao ovim idejama, pronalazeći u njima odgovore na specifične potrebe i izazove koje opažamo pred nama. Na svakom nivou, ova knjiga je sama po sebi doprinos sadašnjoj revoluciji koja se odigrava u savremenoj misli.

Dobro je poznato i naširoko raspravljano, da su nauka, i čudesna otkrića iznikla iz savremene nauke, u velikoj meri odgovorni za mnoge, ranije nepoznate situacije u današnjem svetu. Međutim, sve je prihvaćenije mišljenje da u pitanju nije sama nauka koja je odgovorna za našu današnju situaciju, već suštinski faktor predstavlja to kako mi shvatamo i koristimo nauku. Odnosno, fokus se premešta na analizu osnovnih pretpostavki koje leže iza naučne orijentacije savremene civilizacije.

Vrednosti i metafizika koje leže u korenu savremenih nauka, sve više se razmatraju, a takođe i sve više menjaju. Ovo nigde nije očiglednije nego u savremenoj fizici, s popularizacijom otkrića i revolucija otpočetih u savremenoj fizici, s teorijom relativiteta i kvantnom mehanikom na početku ovog veka, i nastavljenih danas, s razvojem novih teorija haosa i fraktalne geometrije.

U poslednje vreme, mnogo se pisalo o novoj metafizici koja leži u osnovi ovih dostignuća, i iznetim tvrdnjama da navodno nova metafizika koja stoji iza ovih naučnih dostignuća i nije toliko nova, već zapravo stara metafizika drugih kultura, u novom ruhu 1*. Trenutno je veoma moderno da se u istoj rečenici spomenu

kvantna fizika i drevne metafizičke doktrine Istoka, kao što su taoizam i budizam. Ovakav pristup ipak ima dosta vrednosti.

Ovi novi stavovi pre svega odražavaju novu otvorenost i voljnost da se prigrle druge doktrine i pogledi na svet. Ovaj pristup je takođe indikator nove fleksibilnosti našeg načina razmišljanja. Mi više nismo toliko nesigurni, pa da moramo da branimo naše koncepcije nauštrb alternativnih načina poimanja sveta. Na drugim nivoima, ovakva kretanja u savremenoj misli odražavaju novu vrstu kulturne difuzije i umnogome polažu osnovu za, sve skupa, nove forme kulture, zasnovane na sintezi drevnog i savremenog, Istočnih i Zapadnih pristupa. U svakom slučaju, ovo predstavlja pozitivan trend u našoj kulturnoj evoluciji. Svrha ove knjige jeste da nastavi tu sintezu, tu potragu, kako bi se prigrlili novi i stari pogledi i pronašle sličnosti među idejama za koje se ranije smatralo da nemaju ničeg zajedničkog. Jedna od glavnih tačaka preokreta u istoriji intelekta dvadesetog veka, koja je dovela do promene u gorepomenutom stavu, bilo je izdavanje matematičkog dokaza, u radu pod naslovom „On Formally Undecidable Propositions of Principia Mathematica and Related Systems”, autora Kurta Gödela, 1932. godine. Gödelovo delo u ovom radu zadalo je smrtni udarac filozofskoj poziciji poznatoj kao pozitivizam, filozofiji koja je oblikovala naučnu i intelektualnu misao tokom prve polovine ovog veka, i čiji se efekti i dalje osećaju.

Pozitivistički su tvrdili da svet može da se spozna racionalno i kompletno u okviru matematičke i naučne logike. Gödel je bio taj koji je dokazao, služeći se samim srcem i dušom pozitivističke doktrine – matematikom – da je nemoguće ikada osmisliti takav logički sistem. Nije mi namera da ovde ulazim u detalje Gödelovog dokaza, pošto je on na drugim mestima obimno argumentovan ^{2*}. Ono što ovde želim da istaknem, jeste da je Gödelov dokaz označio važnu prekretnicu u prirodi intelekta dvadesetog veka, napuštanje opštih, monolitičnih pristupa razumevanju, u korist nove vrste pluralističkog intelektualizma.

Sličan trend je takođe uočen među fizičarima nekoliko godina ranije, s razvojem kvantne mehanike. Ovde su, po prvi put, fizičari bili primorani da dozvole novu komplementarnost u fizici, po kojoj su, pod odgovarajućim okolnostima, mogla biti prihvaćena međusobno isključiva objašnjenja istog fenomena. Naravno, ovde mislim na čuveni „talas/čestica” dualitet koji je 1929. izložio Niels Bohr, i njegovu „Kopenhagensku” interpretaciju kvantne mehanike. Ponovo je intelekt dvadesetog

veka bio primoran da zameni, po sopstvenim standardima, prethodno monolitni način razmišljanja, jednim više pluralističkim pristupom.

Ova oba trenda predstavljala su iznenađenje samo u okviru očekivanja da bi svet i naše iskustvo mogli biti zarobljeni unutar okvira jednog objedinjenog i kompletnog sistema racionalne misli. Do dvadesetog veka, ovo je predstavljalo osnovnu i dominantnu motivaciju iza intelektualnih napora Zapada. Alan Watts u delu „Beyond Theology” 3* veoma detaljno ulazi u istorijske korene ove metafizike, povezujući je sa hrišćanskim korenima savremene civilizacije.

Danas se sve više shvata da istinski validan pristup racionalnom razumevanju Prirode i nas samih, zahteva korišćenje mnogih različitih perspektiva. Gödelov dokaz jasno ukazuje na to da mi ne možemo da razumemo svet isključivo u matematičkom smislu. Princip komplementarnosti u fizici, to jest, talas/čestica dualnost materije, takođe nam govori da je više od samo jedne perspektive neophodno, čak i da bi se samo opisale mogućnosti sadržane u fizičkoj materiji. Danas počinjemo da prihvatamo činjenicu da fenomen Prirode postoji pod njenim sopstvenim uslovima, i na njenim jedinstvenim nivoima, i da isti termini koji se koriste da opišu jedan nivo fenomena mogu, ali i ne moraju biti primenljivi na druge nivoe. Tako se vraćamo osnovnoj temi ove knjige: da ćemo kroz pluralitet pristupa saznanju, moći zaista da cenimo ogromne tajne i složenost Prirode i ljudskog iskustva.

Beleške: Poglavlje 1

1* Dve knjige koje trenutno najjasnije zagovaraju vezu između kvantne teorije i misticizma, jesu: Capra (Kapra), (1976), i Zukav (1979).

2* Za raspravu Gödelove teoreme u raznim kontekstima, videti: Hofstadter, (1979), za raspravu o ovoj teoremi u kontekstu samo-referentnog; Kline, (1980) u kontekstu istorije matematike; Guillen, (1983) u kontekstu savremene matematičke teorije; Rucker, (1982), u kontekstu matematičkih teorija beskonačnosti. Ili, sâmo delo Kurta Gödela je ponovo objavljeno u Davis, (1965).

3* Watts, (1973).

Poglavlje 2. Četiri velike kategorije znanja

U kontekstu pluralizma savremenih pristupa znanju, započnimo razmatranjem četiri tradicionalne perspektive, ili pristupa znanju: nauka, filozofija, okultizam i misticizam. Nameravam da u ovom poglavlju detaljno izložim i skiciram povezanost između ova četiri pristupa znanju. Pritom ćemo takode položiti našu konceptualnu osnovu za poglavlja koja slede.

Pre svega, postoji i oduvek je postojala, neprekidna razmena i uzajamni uticaj između ova četiri pristupa, u smislu njihovog šireg društvenog konteksta. U nekim kulturama, na primer, staroj Grčkoj ili Indiji, ili srednjovekovnoj Evropi, studije filozofije, nauke, okultizma i misticizma, bile su do te mere uzajamno isprepletane, da među njima nikakva prava razlika nije mogla da se načini^{1*}. Svakako, ove kulture su mogle da posmatraju te četiri grane znanja u različitom svetlu nego što mi danas činimo. A ipak, oni su posmatrali znanje u jednom objedinjenom okviru, u kojem je svaki od ova četiri pristupa imao jednaku vrednost. Međutim, način na koji se danas na fakultetima podučavaju nauka i filozofija, govori da to danas uopšte nije slučaj. Takođe, zbog načina na koji je religija prognana iz sekularnog učenja u savremenoj kulturi, teško je shvatiti da ova četiri pristupa znanju mogu, i jesu

funkcionisala zajedno. Tek nakon pažljivog pregleda postojeće mističke i okultne literature, dolazi se do zaključka da mnogi drevni koncepti nisu nužno imali isto značenje koje im danas, na tipičnom fakultetskom predavanju iz filozofije, pripisujemo.

Kao ilustraciju, razmotrimo sledeće primere. Na uvodnom času iz filozofije nauke, mene su učili da je grčka ideja elemenata (antički koncept pet elemenata – zemlja, vazduh, vatra, voda i etar), bila preteča savremenog periodnog sistema hemijskih elemenata. To jest, razdvajanje zemlje, vazduha, vatre, vode i etra, predstavljalo je primitivan pokušaj Grka da klasifikuju fizičku materiju. Zapravo, jedan popularni, Mortimerov 2* udžbenik iz hemije, na svojoj naslovnoj strani ima sliku neba, okeana, vatre i stena, ponovo aludirajući na grčke elemente kao prethodnicu podele u savremenoj hemiji. Ipak, u okultnom kontekstu, ove ideje imaju potpuno drugačije značenje. One su simboli koji služe tome da predstavljaju sastav ljudskog tela, i to na sledeći način: zemlja predstavlja fizičko telo, voda predstavlja emocije, vazduh je um, vatra je volja, a etar je duša. Zašto ovi simboli imaju ta značenja, detaljno je razmotreno u poglavlju 11. Ovde samo želimo da istaknemo da je savremena fakultetska interpretacija prilično nekompletna i da posmatra samo kroz prizmu naših sopstvenih kulturnih verovanja i definicija.

Drugi primer tiče se oblasti hemije, koja veruje da je istrigla alhemiju iz Srednjeg veka i pretvorila pseudonaučne, polumistične besmislice u egzaktnu nauku 3*. Ono što se čini da hemičari ne shvataju, jeste da se hemija razvila iz iskrivljene verzije pseudoalhemije. Drugim rečima, hemija je zapravo potomak šarlatanske alhemije, kojom su se bavili ljudi koji nisu razumevali pravu prirodu alhemijskog simbolizma, i doslovce smatrali da je cilj alhemije pretvaranje fizičkog olova u fizičko zlato. Danas se nuklearni fizičari čak hvale da su uspeali u onome u čemu alhemičari nisu, pretvarajući olovo u zlato u svojim nuklearnim reaktorima. Čitavo to samozadovoljno tapšanje po leđima je pogrešno. Suština alhemije bila je u najvišem stepenu *duhovna*. Alhemičarski simbolizam bio je namenjen tome da simbolizuje duhovne transformacije koje su moguće u čoveku 4*. Nijedan *pravi* alhemičar nije pokušavao da pretvori olovo u zlato; to je naprosto bila metafora duhovne transformacije koju budisti zovu „prosvetljenje”, ili što je Bucke nazvao „kosmička svest”, ili što bih ja nazvao suštinom mističkog pristupa znanju; veština mističkog uvida (vidi dole).

Oba ova primera ilustruju koliko, u suštini, ljudi slabo poznaju istoriju Zapadne misli, ili ono šta su ideje određenih kultura zaista značile u kontekstu tih kultura. Takva opšta antipatija prema drugim kulturama obeležava stavove, poput stavova Alana Watta, da je naša kultura ta koja je opsednuta istorijom. Ako je to tačno, onda ne znam čijom smo istorijom to opsednuti. Ali, da se vratimo na stvar; ovi primeri ilustruju da danas, istorijski odnos između nauke, filozofije, okultizma i mističizma, jeste odnos u kojem preovlađuju podele i autonomija, ako već ne i neprijateljstvo. Ovi primeri takođe ilustruju kakve predrasude gajimo prema drevnim koncepcijama, i interpretiramo ih isključivo na način koji ima smisla za nas, u kontekstu naših sopstvenih kulturnih implicitnih pretpostavki o prirodi stvarnosti. Zapravo, za pravog mistika, ništa nije razdvojeno ni od čega drugog, i ma koja klasifikacija prirode stvarnosti posmatra se upravo kao to – klasifikacija. Sama stvarnost, s mističke tačke gledišta, ne bi mogla manje da mari kako ćete je zvati: „ONA” je sve ono što pod „ONA” želite da podrazumevate – i sve ostalo, takođe. Mističizam je pravi duhovni pristup, pravi put ka religiji. Ono što danas na Zapadu nazivamo religijom, nije ništa drugo do ispran, previše krut, dogmatičan i institucionalizovan ostatak drevnih izraza mističkog iskustva. Pravo mističko iskustvo prkosi umu na svim nivoima, bez obzira da li su u pitanju reči ili rituali, dogme ili verovanja, i obezbeđuje potpuno razumevanje sveobuhvatne i nepobitne, a ipak stalno menjajuće i dinamične, žive objedinjenosti čitavog postojanja. Ali danas, uopšteno govoreći, nauka, filozofija i okultizam ismevaju mističko iskustvo, bilo kao neku vrstu neurotičnog emocionalizma, ili kao zanimljiv antropološki fenomen. S druge strane, oni koji ne protivureče mističkom iskustvu, preduzimaju paradoksalne napore da izraze to iskustvo rečima (primeri za tako što su i Krishnamurti i Alan Watts). Ovo je neizbežno za one koji su prošli kroz to iskustvo, ali bilo kakav sličan verbalni ili intelektualni opis mističkog iskustva samo će zbuniti one koji nisu doživeli ovo paradoksalno, ali veoma prirodno iskustvo. Savremeni okultizam je do te mere fragmentiran u čitavu lepezu škola i dogmi, da je teško uopštavati zajedničke stavove u stvarnim oblastima okultne prakse. Neki su prihvatili savremenu nauku i filozofiju na sličan način kako su to činili stari Grci, poput teozofije, u kojoj uvek postoji dijalog o tome kako se najnovija naučna otkrića uklapaju u teozofska shvatanja sveta. Druge okultne grupe su neprijateljski raspoređene prema savremenoj nauci, isto onoliko koliko je nauka neprijateljski

raspoložena prema njima, kao što je slučaj sa savremenim neopaganskim pokretom 5*. U globalu, kao što ćemo videti kroz čitavu ovu knjigu, okultizam ima potpuno različitu moralnu orijentaciju spram života, nego što to imaju moderna učenja u nauci i filozofiji. To je tačno, makar u teoriji, mada često, na žalost, okultisti imaju teškoća da žive u skladu s tim.

Na drugoj strani spektra, nauka i filozofija, onako kako se danas podučavaju na fakultetima, izvrgavaju ruglu i okultizam i misticizam. To je jasno vidljivo iz gorepomenutih primera. A ipak, arogantno ismejavanje okultizma i misticizma od strane savremene nauke i filozofije, samo je priznanje njihove sopstvene neukosti i nesigurnosti u svetlu znanja i mudrosti koje ni jedna od njih ne poseduje. Ipak, bez takvih naivnih i detinjastih stavova prema mističkom i okultnom znanju, nije mnogo verovatno da bi nauka napredovala u ovoj meri, i bila ovako uspešna u razotkrivanju tajni fizičke materije.

Međutim, ne verujem da bi isto moglo da se kaže za savremenu filozofiju. Zaista ne znam šta je savremena filozofija postigla. Savremena filozofija mi liči na divljaka koji jurca u krug i podiže mnogo buke, ali zapravo ništa posebno ne kaže. Postoji citat J. J. van der Leeuwa, koji je ovo veoma dobro ilustruje:

„Mnogo godina, posebno u filozofiji, patili smo od poplave reči, jalovih dela, i vremenom je običan čovek počeo da gleda na filozofiju kao na pretencioznu spekulaciju koja nikud ne vodi, intelektualnu igru, suptilnu i pametnu, a ponekad čak ni to, ali uvek bez ikakve praktične vrednosti za svakodnevni život. Često je bilo upravo tako; skrivajući svoj manjak veze sa stvarnošću pod krinkom teške i stručne terminologije, ona je zastrašivala radoznalog laika i činila ga da oseća da je to njegova greška, njegova mana koja ga je sprečavala da pronikne u duboke tajne filozofije. Samo odvažni i uporni istraživač otkriva da se ispod krinke skriva tek bedna praznina... Najveći umovi govorili su uvek najjednostavnijim jezikom.” 6*
Ovde je osnovna zamisao to da da je savremena filozofija imala najviše da izgubi svojim odvajanjem od drevne mudrosti, a pogotovo duhovnih aspekata drevnih filozofija. U tom smislu, obratite pažnju na deo u ovom citatu koji kaže: „bez ikakve praktične vrednosti za svakodnevni život.” Koja je korist od sedenja skrštenih ruku i filozofiranja, ako to ne donosi kakvo dobro Čovečanstvu? Najveći deo savremene filozofije tek je nešto više od racionalizacije zajedničkih stavova, potrage za

opravdavanjem implicitnih kulturnih normi za koje duboko u sebi znamo da nisu dobre ili zdrave. Vratću se ovom pravcu razmišljanja u poglavlju 3.

U okviru savremene akademske filozofije, kada pogledamo trendove poput pozitivizma i egzistencijalizma, vidimo kako je filozofija postala jalova. Pozitivizam je filozofsko gledište da se sve stvari u konačnici mogu razumeti pomoću nauke i matematike. Za pozitivistu, ne postoji potreba za duhovnošću ili religijom, mitologijom, okultizmom ili misticizmom, jer je pouzdano i precizno znanje nauke i matematike načinilo sve ove stvari zastarelima. Egzistencijalizam je filozofski stav da čovekov život pripada samo njemu, i da je u suštini besmislen. Za egzistencijalistu, bog ne postoji, a čak i da postoji, nema nikakve veze, jer je sâm čovek, na kraju krajeva, odgovoran za sopstvene izbore.

Da budemo poštenu, postoje izvesne prednosti u svakom od ovih stavova, jer oba predstavljaju intelektualne reakcije na eksplozivne promene koje su karakterisale istoriju dvadesetog veka. Pozitivizam je iznikao iz prevelikog optimizma dostignućima nauke dvadesetog veka. Egzistencijalizam je u suštini suprotna reakcija; on predstavlja strah i gađenje, i očiglednu apsurdnost dva Svetska rata i nuklearnih bombi nauke.

Tek kada odemo predaleko sa ovakvim stavovima, oni postaju problem. A ipak, to je specijalnost savremenog filozofa – da iznese neki stav i zakune se da je to jedina istina, i da su sva druga gledišta prevaziđena. Bez obzira da li se ovo izričito kaže ili ne, čini se da je to suštinska pretpostavka u načinu na koji savremena filozofija projektuje sebe: da će na kraju, kroz sve svoje vrtoglave igre reči, na ovaj ili onaj način, filozofija ipak uspeti da pronađe konačni smisao stvari. Ovako savremeni filozof opravdava svoje postojanje i posao, skupa s potrebom da čuva sav filozofski prtljag od pamtiveka. Svakako, nisu svi filozofi ili filozofski učitelji ovakvi, ali uopšteno govoreći, ovako savremena akademska filozofija projektuje sebe. U poglavlju 1, govorio sam o intelektualnoj potrebi ranog dvadesetog veka, da pronađe jedan zaokružen i racionalni sistem misli, i mada su ostale grane savremenog učenja napustile takve pokušaje, to još uvek ostaje podsvesna motivacija savremene filozofije.

U svakom slučaju, za akademskog filozofa, ne postoje dve filozofije koje se više razlikuju. Mene su zapravo učili da su pozitivizam i egzistencijalizam suprotstavljena gledišta, u smislu da zastupaju međusobno isključive poglede na svet. A ipak oba

pristupa sam dovoljno proučavao, da zaključim da su ove dve filozofije različiti izrazi istog opšteg pristupa životu, i da je to pristup koji je, da upotrebnim LaDageov termin, „metafizički neuk” 7*. Osim činjenice da su obe ove filozofije prvenstveno iznikle iz kulturne kontrareakcije na posledice savremene nauke, i jedna i druga su isključive filozofije, lišene svakog duhovnog sadržaja, potpuno neupućene u velike duhovne istine čovečanstva. U poređenju s tim, čak i hrišćanstvo izgleda dobro, jer hrišćani makar priznaju našu duhovnu stvarnost. Ali, ove dve filozofije, tokom ovog veka, ostavile su svoj uticaj, posebno u nauci. Rekao bih da bi naša savremena nauka, da nije bilo pozitivističkih i egzistencijalističkih pokreta i njihovog opšteg uticaja na naš kulturni razvoj od Drugog svetskog rata, daleko više nelikovala na okultnom učenju i bila prijemčivija za duhovnu stvarnost. Ali, duhovna ispraznost filozofa dvadesetog veka izlila se u nauku, poput deteta koje vrši loš uticaj na ostalu decu, i odvela naše nauke iz dvadesetog veka u ćorsokak metafizičke neukosti.

Ovo je zapravo ironična situacija, kada se uzmu u obzir stavovi osnivača nauke, počev od Keplera i Newtona, pa sve do Einsteina i Schrödingera. Jer, u svojim nastojanjima da razumeju fizički svet, svi oni su bili motivisani velikim duhovnim istinama, a ta duhovna inspiracija očigledno i dalje živi kroz neosporenu veličinu njihovih ideja. Ovi veliki osnivači nauke, u sopstvenim očima, i uprkos stavovima koje danas, na savremenim univerzitetima, pokušavaju da nametnu njihovim idejama, bili su najličnije angažovani u duhovnoj potrazi 8*.

Uopšteno govoreći, danas se može videti mnogo pozitivizma i egzistencijalizma u naučnoj filozofiji. Jedan jasan primer ovoga je Prigoginova i Stengerova knjiga „Order Out Of Chaos” 9*. Kao naučnik, Prigoginov rad na termodinamici ireverzibilnih sistema je izuzetan, što ilustruje i činjenica da je dobio Nobelovu nagradu 1977. godine za svoj rad. Ipak, kao filozofsko delo, ova knjiga nije ispunila očekivanja. „Order Out Of Chaos” je prvenstveno istorijsko filozofska analiza trendova u nauci, sve do pojave teorije haosa i teorija kompleksnosti. Ipak, Prigoginova i Stengerova analiza metafizike i istorije nauke do savremenog doba prazna je i lišena duhovnog uvida, što je sa pozitivizmom oduvek i bio slučaj. Ovi autori projektuju istoriju nauke kao da koncept „Boga” nikada nije ni postojao, ili kao da je u pitanju tek neka detinjasta ideja koja će biti zamenjena navodno sofisticiranijim naučnim konceptima. Ostali primeri ove vrste pozitivizma u naučnoj

literaturi, takođe se mogu pronaći, pre svega u pomalo snishodljivom sekularizmu mislilaca poput Carla Sagana ili Stephena Hawkinga koji su, polažući svu veru u savremeno naučno znanje, takođe hitri da omalovaže religiozne i metafizičke tradicije.

Suštinski problem sa metafizičkom neukošću savremene nauke ogleda se u tome da je i sama naša kultura, pošto je nauka prožela do izuzetno visokog stepena, u istom tom stepenu neupućena u duhovnu stvarnost. Tako su se, čitavog ovog veka, znanje i tehnologija razvijali i primenjivali u duhovnom kulturnom vakuumu. A to je dovelo do ogromnih problema sa kakvima se mi danas kao vrsta suočavamo, u vezi sa zagađenjem, uništavanjem naših prirodnih izvora, mogućnošću atomskog rata, prenaseljenosti, i tako dalje. Ponovo, vratićemo se ovom pravcu razmišljanja u završnom odeljku ove knjige i поблиže razmotriti efekte metafizičke neukosti nauke i videti na koji je to način povezano sa aktuelnim društvenim problemima, kao i sa našim poimanjem Prirode i nas samih.

Ali, kako se klatno istorije vraća unatrag, tako se poslednjih godina javio pokušaj da se umanjí duhovni vakuum koji je naša kultura stvorila metafizičkom neukošću nauke. Ovaj pokret ću zvati debata „nauka/misticizam” i on je simbolizovan u knjigama poput Caprine knjige „Tao fizike” („The Tao of Physics”) ili Zulavove „The Dancing Wuli Masters”, kao i u delima Kena Wilbera 10*, Lawrenca LeShana 11*, i drugih. Glavna orijentacija ove nauka/misticizam debate jeste sličnost, ako ne i identičnost sadržaja metafizike kvantne mehanike, sa sadržajem metafizike drevne istočnjačke filozofije.

Kao što je objašnjeno u prethodnom poglavlju, ovaj trend je izuzetno pozitivan, u smislu da odražava novu otvorenost zapadnjačkog načina razmišljanja. Ali, u istorijskom smislu, kao što sam spomenuo u prethodnom poglavlju, kada pogledamo istorijske trendove, oni se kreću kao klatno, i u tome leže pravi istorijski koreni aktuelne nauka/misticizam debate. Moramo da shvatimo da je ovaj pokret takođe i kulturna kontrareakcija, to je kontrareakcija na pozitivizam i egzistencijalizam. U širem društvenom smislu, nauka/misticizam debata je kulturna kontrareakcija na opštu metafizičku neupućenost naše kulture. Osnovni kulturni motiv koji leži u osnovi ovog pokreta, jeste potreba za ponovnim uvođenjem osećaja duhovnosti u savremeno akademsko učenje.

Ipak, glavni predmet ove debate nije tako skorašnjeg datuma; veoma pronicljivu i relevantnu raspravu na ovu temu prvobitno je predstavio 1928. godine J. J. Van der Leeuw u svojoj knjizi „In Conquest Of Illusion”. Glavna misao koju van der Leeuw ovde ističe, u velikoj meri se odnosi na pitanja razmatrana u okviru „nauka/misticizam” debate, kao i na potencijalnu sintezu nauke i okultizma i relevantnosti takve sinteze za krupnija filozofska i mistička pitanja.

Van der Leeuw, kao predstavnik mističkih i okultnih pravaca mišljenja, nikada nije bio deo akademske zajednice. Stoga su van der Leeuwove ideje ipak nešto više od proste kontrareakcije na pozitivizam i egzistencijalizam. Njegove ideje odražavaju okultno stanovište, koje zastupa ideju da čitavo znanje da igra esencijalnu ulogu u ljudskoj kulturi. Na taj način, on razmatra relativne pozicije nauke, okultizma, filozofije i misticizma u opštoj shemi ljudskog znanja. Da ponovimo, on to čini iz okultne perspektive, koja je, kao što ćemo u nastavku videti, aksiomatski utemeljena u razumevanju duhovnosti Čovečanstva.

Njegova rasprava započinje na sledeći način: U smislu znanja koje svaka od njih stvara, nauka i filozofija stoje u međusobno rasvetljavajućoj, premda međusobno isključivoj poziciji jedna naspram druge. Po van der Leeuwu:

„Filozofija se bavi vrhovnim principima i stvarnostima koje predstavljaju večni temelj našeg sveta, nauka se bavi mnoštvom fenomena kroz koje nam se ovi principi očitavaju; filozofija se bavi onim zašto, nauka onim kako; filozofija traga za vrhovnom prirodom stvari, a nauka se bavi namenama i mehanizmima ovog sveta oblika koji nas okružuje... Na taj način, njih dve, baveći se fenomenima ili pojavnim oblicima van stvarnosti ili konačnih principa (nauka), i unutar istih (filozofija), respektivno, jesu suplementarne i jednako potrebne za puno razumevanje sveta.”

12*

On zatim nastavlja sa projektovanjem ovih razlika u oblastima okultizma i misticizma:

„Zanimljivo je videti kako su suštinska razlika i međusobno suplementarni karakter filozofije i nauke takođe vidljivi u njihovim respektivnim produžecima u misticizam i okultizam... Okultizam tvrdi da fizički svet nije jedini svet koji bi naučno mogao da se ispita: okultizam nas uči da postoje svetovi suptilnije materije, koje bi mogli naučno da istraže oni koji su za to razvili sredstva ili percepciju tih svetova... vidovitost... sluhovitost i druge slične sposobnosti... (Ipak) okultizam, isto onako

slabo kao i nauka, može da ponudi odgovor na vrhovna pitanja; on može da nam pokaže mehanizme stvari – ono *kako* – ponešto preciznije nego što je obična nauka u stanju to da učini... ali, u biti, nije zadatak ni nauke, niti okultizma da pruže odgovore na konačna pitanja...”

„Kao što se okultizam vidimo kao produžetak nauke, tako i filozofski misticizam vidimo kao produžetak filozofije. Osnovna doktrina, ona o objedinjenosti čitavog života, spada u domen filozofskog misticizma; nikakvo istraživanje vidovitosti, na bilo kom stepenu nikada ne može da sagleda objedinjenost života... Intelktualna filozofija može doći do zaključka da postoji svet stvarnosti čiji je naš svakodnevni svet tek odraz (ili senka); filozofski misticizam ide korak dalje i tvrdi da je za čoveka moguće da prodre u taj svet... i iskusi pravu istinu... Ovako gledano, filozofski misticizam predstavlja legitimni produžetak obične filozofije, kao što je to okultizam u odnosu na običnu nauku.” 13*

Mislim da je van der Leeuwova podela veoma korisna, kada je reč o aktuelnoj debati nauka/misticizam. Najbitnija stvar jeste to da je ova debata utemeljena u zabuni vezanoj za respektivne domene naučnog i mističnog znanja. To jest, od nauke se očekuje previše, kada se polazi od pretpostavke da je nauka sposobna da pruži odgovore na pitanja koja po prirodi stvari pripadaju oblastima filozofije i misticizma. Erwin Schrödinger je takođe verovao u to, što je i izjavio. 14* Van der Leeuwove ideje razrešavaju ovu zabunu i pružaju veoma dobru podlogu za razmatranje pitanja vezana za debatu nauka/misticizam. Zapravo, gorenavedeni citat jasno ilustruje polaznu pretpostavku ove knjige: okultizam predstavlja produžetak nauke, a ni nauka niti okultizam nisu relevantni kada je reč o vrhovnim principima za kojima se traga u filozofiji, ili koje mistici imaju prilike direktno da iskuse. Ipak, odnos između ova četiri pristupa nije sasvim crno-beli, i u nastavku ćemo imati prilike da vidimo mnoge dodirne tačke i mnogo preklapanja. Još jednom, ja se u ovoj knjizi neću osvrtni na proizvoljne granice intelektualne specijalizacije.

Ipak, verujem da je od suštinskog značaja da ova pitanja, to jest, odnosi između nauke, filozofije, okultizma i misticizma, budu stavljena u njihovu pravu perspektivu, ako ova kontrarevolucija u nauci u pravcu jasnije duhovne orijentacije želi da bude uspešna. U ovom slučaju, uspeh znači ostavljanje suštinskog i trajnog uticaja na metafiziku koja leži iza savremene nauke i

društvenih percepcija nauke, a time i na naše stvarne definicije toga šta nauka jeste, i kako se odnosi prema našim životima.

S tim na umu, razmotrimo rad Kena Wilbera, istaknutog autora uključenog u aktuelnu nauka/misticizam debatu, i analizirajmo njegovo razmišljanje u odnosu na ideje predstavljene u van der Leeuwom citatu. Wilberovo stanovište je veoma slično onom koje ja ovde zastupam, a koje se ogleda u tome da mistično iskustvo prevazilazi granice nauke 15*. U tom smislu, Wilber predstavlja svoj „spektar svesti” pristup psihologiji 16*, kako bi objasnio očigledno mnoštvo različitih nivoa ljudskog subjektivnog iskustva, u rasponu od svesti fizičkog ega, pa sve do mističkih nivoa svesnosti. Njegov pojam „spektra svesti” u izvesnom smislu podseća na stavove o „ravnima Prirode”, kao što uči okultna literatura (šta su te ravni Prirode, postaće jasnije kako budemo nastavili, jer ćemo ih detaljnije razmotriti). U svojoj „spektar psihologiji”, Wilber definiše četiri najšira nivoa ovog spektra, koja uključuju: 1. Ego nivo, 2. Biosocijalni nivo, 3. Egzistencijalni nivo, i 4. Transpersonalni nivo. Ne ulazeći u specifične detalje svakog od ova četiri najšira nivoa, svaki od ovih nivoa, po Wilberu, odražava progresivno šire aspekte ljudske svesti. Kao što ćemo videti, takav pristup se koristio takođe u okultizmu, u smislu da je svaka od progresivno „viših” nefizičkih ravni usko vezana za progresivno šire aspekte ljudske subjektivnosti. Ipak, Wilberova razmatranja u ovom pravcu utemeljena su isključivo u fizičkim koncepcijama ljudskog postojanja i subjektivnosti, i u potpunosti ignorišu okultne koncepte koji opisuju našu subjektivnost kao nefizičku. Videćemo da okultizam definiše spektar ljudske svesti, kao otelovljenu u konceptima o ravnima Prirode, u prvenstveno nefizičkom smislu. Ovaj koncept „nefizičkog” ima izuzetan značaj, ne samo za prirodu bilo koje teorije psihologije i ljudske subjektivnosti koju možemo postaviti, već takođe i na ono kako mi vidimo odnos između fizičkog i nefizičkog, ili uopštenije govoreći, objektivnih i subjektivnih fenomena. Drugim rečima, kao što ćemo videti, okultizam ima mnogo toga da kaže o odnosu između fizike i psihologije.

U globalu, glavna slabost sadašnje nauka/misticizam debate sastoji u tome što ona u potpunosti ignoriše okultnu misao i koncepte. Wilberovi koncepti, reprezentativni za pravce razmišljanja u nauka/misticizam debati, ne prave jasnu razliku između misticizma i okultizma, pa time ne pružaju jasnu sliku kao što to čini van der Leeuw, u gorepomenutom citatu. Koliko sam mogao da pronađem u Wilberovim delima,

kao i u ostalim delima koja su ponikla u ovoj nauka/misticizam debati, čini se da ovi autori ne shvataju operativnu stvarnosti i metode manipulacije i percepcije (vidovnjaštvo, vantelesna iskustva, i slično) u nefizičkim ravnima, i implikacije koje ove stvari imaju za savremenu nauku. Upravo ove teme predstavljaju predmet okultizma, i one imaju veoma veliki uticaj na to kako mi vidimo nauku, ali takođe i na to kako mi lično vidimo nas same i mnoštvo novoa našeg stvarnog iskustva. Stvar koju želim da istaknem, jeste da je trenutna nauka/misticizam debata na rubu da shvati sledeće: *Nisu nauka i misticizam oni koje su prisno povezani, već nauka i okultizam.*

Van der Leeuw je ovo potpuno jasno istakao, definišući okultizam kao produžetak nauke u „suptilnijim” oblastima, a takođe postavlja psihologiju i misticizam na njihovo pravo mesto. Posvetićemo veliki deo narednih rasprava osvetljavanju veza između nauke i okultizma, jer jednu od dve osnovne teme ove knjige predstavlja činjenica da su savremena nauka i okultizam najprisnije povezani, ili, kao što van der Leeuw kaže, okultizam je produžetak nauke.

Tako suštinu ove rasprave čini to da su ova četiri pristupa znanju, otelotvorena u nauci, filozofiji, misticizmu i okultizmu, uprkos naizgled različitih karaktera, zapravo veoma visoko povezani. Trendovi u savremenoj misli kreću se u pravcu koji sve više i više pojašnjava ove odnose. Povezivanje savremene nauke sa mističkim pristupom, kao što je to učinila nauka/misticizam debata, tek je prvi korak. Taj korak je bio neophodan da bi pokazao da nauka zaista može biti „duhovna”. Sledeći korak u pojašnjavanju odnosa između ove četiri velike kategorije znanja, predstavlja razumevanje relevantnosti okultne misli za savremenu nauku, a posebno za teorije iz oblasti ljudske psihologije i fizičkih teorija. Sama svrha ove knjige jeste da započne taj zadatak.

Beleške: Poglavlje 2

1* Da bi se stekao osećaj za to kakav stav druge kulture, posebno drevne kulture, imaju prema odnosu između ova četiri pristupa znanju, videti Seligmann, (1976).

2* Videti Mortimer, (1983), naslovna strana petog izdanja.

3* Ovaj stav je prikazan kod Jaffe (1960).

4* Precizni opisi alhemije mogu se pronaći kod Hall (1972), i Seligmann, (1976).

5* Starhawk, (1982).

6* van der Leeuw, (1968), strana 1.

7* LaDage, (1978).

8* Wilber, (1984). Ovde je autor učinio veliku uslugu svima onima koj su zainteresovani za stvarna religiozna i metafizička mišljenja naučnika koji su stvorili savremenu nauku, sakupivši u jednu antologiju eseje koje su ti naučnici napisali na ovu temu.

9* Prigogin i Stengers, (1984).

10* Wilber, (1982) i Wilber, (1984).

11* LeShan (1974).

12* van der Leeuw, (1968), strana 59.

13* Ibid., strane 63-64. U vezi van der Leeuwove rasprave o odnosu između nauke, okultizma, filozofije i misticizma, želeo bih da istaknem da ovaj citat koji sam naveo ističe samo najbitnije aspekte njegovog stava. Na stranama 58-67, van der Leeuw nudi prilično detaljnu i pronicljivu raspravu na koje se zainteresovani čitalac upućuje. Ovde sam samo pokušao da obuhvatim osnovne stavove koje je van der Leeuw predstavio.

14* Wilber (1984), strane 77-84.

15* Ibid.

16* Wilber, (1977).

Poglavlje 3. Pregled savremene nauke

Kao što sam naveo u prethodnom poglavlju, nauka i okultizam su usko povezani, u smislu u kojem to van der Leeuw opisuje. Nauka je istraživanje fizičkih pojava, a okultizam je istraživanje suštinski nefizičkih pojava. U narednim poglavljima, razmotrićemo šta se podrazumeva pod time da je okultizam istraživanje nefizičkih pojava. U ovom poglavlju, imam tri glavna cilja. Prvo, želeo bih da opišem nauku na takav način, kako bih pripremio teren za objedinjavanje ili sintezu naučnih i okultnih ideja. To znači da ću se usredsrediti na koncepte i ideje savremene nauke, koji su

od posebnog značaja u vezi s tim. Ipak, mada zastupam takvo gledište, to ću činiti u okviru konteksta *svih* naučnih disciplina koje se danas praktikuju. Zaista, neophodno je makar donekle razumeti odnos između različitih disciplina nauke, da bi se shvatila važnost okultizma za nauku. Moj drugi cilj jeste da prenesem čitaocu pravi duh i „osećaj” onog šta nauka stvarno jeste, onima koji se njome bave profesionalno; da pokažem da je nauka stvarna aktivnost koju stvarni ljudi zaista obavljaju. Jer, čini mi se da je nauka, prema popularnom mišljenju, postala previše mistificirana, i prosečna osoba vidi naučnike kao nešto više od života. Mada su naučnici učinili neke velike stvari, oni su normalni ljudi, kao i svi ostali, i želeo bih da čitalac to shvati. I treće, želeo bih da opišem nauku na takav način da se ona vidi u jednom širem kontekstu (kao jedna od mnogih) aktivnosti kojima se ljudska bića bave. U smislu ovog poslednjeg, krenimo od kratkog pregleda istorije nauke. Ono što mi danas nazivamo naukom, jeste aktivnost i pristup životu koji svoje korene ima u renesansnom periodu zapadnoevropske istorije 1*. U to vreme, Zapadna Evropa se izvlačila iz srednjeg veka, otkrićima drevnih mediteranskih civilizacija, otkrićima koje je vizantijska kultura očuvala. Ponovna otkrića učenja starih Grka i Rimljana, radovi Galena i Ptolomeja i drugih, donela su nov mentalitet u Zapadnu civilizaciju. Ovo je takođe bio i period urušavanja srednjovekovnog feudalizma i ranih početaka sekularnih nacionalnih država i kapitalističkih ekonomija. Od četrnaestog do šesnaestog veka, trajao je period velike tranzicije Zapadne civilizacije, kako se ona oslobađala okova srednjovekovnog neznanja. Uspon moderne nauke bio je posledica rađanja novih stavova i nove civilizacije u Evropi. Sekularni humanizam koji je zamenio svete tradicije crkve, predstavljao je stanovište koje je odbacivalo slepu veru koju je crkva zahtevala, i zamenio je novim i otvorenim pogledom na čudesa Prirode.

U početku, nauka se nije posebno proučavala. Oni koji su koristili nauku, bili su učenjaci, lekari ili magovi (alhemisti i astrolozi). U ovom periodu, nauka se nije razlikovala od filozofije prirode, već je predstavljala deo nje i posmatrala se kao jedan, među mnogim pristupima znanju.

Ali, tokom vremena, kako su fizičari i magovi pokušavali da primene drevna učenja, jedna za drugom, otkrivane su greške i protivrečnosti. Kao rezultat, mnogi su počeli da odlaze u drugom pravcu i raskidaju sa učenjima antičkih naroda, često veoma nasilno, jer su antička učenja predstavljala standarde učenja uvaženog društva tog

doba. Ovo je bio period inovacija koji je izrodio ljude kao što su bili Paracelzus, Kepler, i Francis Bacon. Ovo je bio period u istoriji kada je rimska inkvizicija spalila Đordana Bruna na lomači zbog njegovog zalaganja za Kopernikove teorije.

Ovo je bilo doba početaka pravog inovativnog duha iza savremene nauke, koji je s prezirom gledao na beskorisne tradicije i ismejao mitove i stare bapske priče iz prošlosti. Citat koji sledi, u kojem Paracelzus brani svoja učenja od onih koji bi i dalje da se drže starih tradicija, dobro oslikava duh tog vremena:

„Niste vredni ni da pas podigne svoju zadnju nogu na vas. Vaš princ Galen je u paklu, i kada biste znali šta mi je odatle pisao, prekrstili bi se i spremili da mu se pridružite.” 2*

Kulminacija ovog perioda može se videti iz radova i otkrića i samog života Galileja, koji je, naoružan najprostijim teleskopom, posmatrao Jupiterove satelite (između ostalih stvari) i zauvek srušio stare dogme. I dok su se ovi hrabri inovatori odupirali pritisku zastarelih tradicija, za sobom su ostavili čitave gomile novih činjenica, novih postupaka i tehnika u medicini, astrologiji (koja je postala astronomija), matematici, navigaciji, fizici i hemiji i svakoj drugoj oblasti koju su dotakli. A ta gomila je počela da dobija sopstveni identitet i ove stvari su postale poznate kao „nauka”.

I evo nas danas, naslednika te nauke, 350 godina nakon Galilejeve smrti. Za to vreme, mnogo je vode proteklo. Nakon Galilejeve ere, nauka je dobila konačni oblik. Prvo je došao Newton sa svojom matematikom i fizikom, Laplace, veliki francuski matematičar i fizičar, Dalton i Lavoisier, osnivači hemije. Zatim je devetnaesti vek upoznao Maxwella i njegove zakone elektromagnetizma, Darwina i njegovu teoriju evolucije, Mendeljejeva i periodni sistem elemenata, Mendela i njegove zakone genetskog nasleđivanja. A kako je istorija ulazila u dvadeseti vek, stizala su sve hrabrija i spektakularnija otkrića: Einsteinova teorija relativiteta, Plankova, Bohrova, Heisenbergova i Schrödingerova kvantna mehanika, otkriće genetičkog koda. A tu su i radovi hiljada i hiljada drugih, čija imena nisu tako poznata, koji su nam ostavili ovo nasledstvo znanja i tehnika koje nazivamo naukom.

A onda, s razvojem kvantne teorije, poslovična brana je popustila i svet se gotovo tokom noći transformisao. Danas, samo 60 godina kasnije, živimo u svetu svemirskih brodova i kompjutera, satelita i lasera, genetičkog inženjeringa i konačno, ali ne i manje bitno, nuklearnih bombi.

Lako je biti zastrašen savremenom naukom, ali najbolji način da se ta zastrašenost prevaziđe, jeste poznavanje istorije i razumevanje kako se nauka uklapa u istoriju. Jer, nuklearne bombe i laseri nisu se stvorili preko noći, ni iz čega. Oni svoje korene imaju u Galilejevoj borbi sa Crkvom, u Newtonovom računu, u Maxwellovim jednačinama i u filozofijama Nietzschea ili Wittgensteina, u životima stvarnih ljudi koji su živeli i hodali Zemljom, kao vi ili ja. Uspon savremene nauke je hrabra i inspirativna priča. Ono što je važno da se shvati u vezi s ljudima koji su stvorili nauku, jeste da su oni, u izvesnom smislu, bili motivisani. Bili su motivisani porivom da shvate; da shvate istinu, da shvate Čovečanstvo, da shvate Prirodu i da shvate Boga, po svaku cenu, i bez obzira na to u šta su njihovi savremenici verovali. Ovo su bili ljudi s radoznalim i nadahnutim umovima, ljudi koji su očigledno bili nezadovoljni objašnjenjima svog vremena, te su kroz kreativni rad i napor, težili otkrivanju novih objašnjenja i novih puteva. A pošto su bili motivisani, ostavili su čovečanstvu čitav niz ostavština; više tehnika, više objašnjenja, više nauke.

Nauka je tek nakon Drugog svetskog rata postala onakav poduhvat kakav je danas. Činjenica da su naučnici u stanju da proizvedu atomsku bombu, naterala je svet da zastane i obrati pažnju. Vlade i političari počeli su da se uključuju u naučne poduhvate u daleko većoj meri nego što su to ranije činili. A nauka se pretvorila, tokom poslednjih pedesetak godina, u poduhvat vredan milijarde dolara, i preokupaciju najbogatijih zemalja. Više naučnika je živelo posle Drugog svetskog rata, nego tokom čitave istorije, uzeto zajedno.

Savremena nauka je životni stil u kasnom dvadesetom veku. Mislim da mirne duše možemo da kažemo da je savremena nauka zvanična Državna Religija savremene civilizacije. Nauka više nije aktivnost buntovnih intelektualaca. Danas je to prihvaćen put i praksa, to je naša tradicija – tradicija koju je Max Weber zvao „racionalizacija”^{3*}. Nauka je definitivno i konačno prognala religiju, i zamenila je na mestu vrhunskog dispanzera istine. A danas se mi odnosimo prema proglasima naučnika kao što su se u ranijim vremenima odnosili prema proglasima sveštenika.

Mislim da je važno da se shvati današnja društvena realnost nauke. Najveći deo popularne slike o naučniku kao usamljenom tragaču za istinom, danas je samo mitološka slika koja je umrla pre 100 godina. Danas je nauka veoma trezven i racionalan poduhvat, i to ogroman poduhvat. Nauka više nije protivnik zvaničnih

vlasti. Danas je naučnik desna ruka vladama i ogromnim multinacionalnim kompanijama. Današnji naučnik je čarobnjak Merlin sa dvora kralja Artura. Ne postoji ni jedan aspekt našeg savremenog života koji se ne nalazi pod uticajem savremene nauke. Putevi po kojima se vozimo, automobili kojima se vozimo, gorivo koje naši automobili koriste, zubna pasta koju koristimo, i vino i gazirani sokovi koje pijemo, naš poliesterski donji veš, svi lekovi, naši televizori i video uređaji, telefoni i mikrotalasne pećnice; sve to jeste proizvod savremene nauke. Neki vole da prave razliku između nauke i tehnologije, ali ovo je besmislena razlika. Tehnologija je fizički proizvod, proizašao iz nauke. Tehnologija postoji zato što se naukom bavimo na kapitalistikom slobodnom tržištu.

A kao i fizički proizvodi nauke, čitava naša slika onoga ko smo mi i šta smo mi, utemeljena je u savremenoj nauci. Mi sebe posmatramo kroz oči nauke, kroz ideje i pojmove koji sačinjavaju savremenu nauku. Gledno kroz oči nauke, mi znamo da je Zemlja globus koji se okreće oko ogromne nuklearne vatrene kugle zvane Sunce, i da je naše Sunce tek jedno od milijardi sličnih entiteta koje vidimo kao zvezde na noćnom nebu. I znamo da je ljudska vrsta tek jedna od miliona onih koji postoje na Zemlji, i da je veliki proces evolucije tokom dugačkog perioda stvorio život kakav danas poznajemo. Razmišljamo o našim telima kao o složenim aranžmanima hemikalija, a televizijske reklame nam prodaju svoje proizvode na osnovu njihovog holesterolskog sadržaja. Nauka je za nas definisala ko smo i šta smo. Nauka je tvorac mitova savremenog sveta.

Budući da svi koristimo tehnologiju, a gotovo svi smo izloženi mitologiji nauke, makar do nekog nivoa, onda, u tom smislu, svi takođe koristimo i nauku. Ali, postoje izvesni ljudi koji koriste nauku više od drugih ljudi; ljudi koji koriste nauku na poslu, da se tako izrazimo. Ti ljudi nisu samo naučnici, već inženjeri, i doktori, učitelji, pa čak i filozofi i biznismeni. Ovo su ljudi koji zarađuju za život baveći se danas naukom. Običan muškarac (ili žena) ima drugačiju sliku nauke, od muškaraca (ili žene) koji se bave naukom. U medijima, nauka je prikazana na senzacionalistički način, koji uopšte ne predstavlja stvarnost bavljenja naukom. Popularna slika nauke i ideja kojima se naučnici služe u svojim svakodnevnim naporima, dve su potpuno različite stvari. Stvarnost bavljenja naukom, kao poslom, može da se kreće u rasponu od monotonije testiranja dela opreme, iz dana u dan, pa do uzbuđenja zbog dobijanja Nobelove nagrade.

Ono što je danas najuzbudljivije u nauci nije ushićenje zbog otkrića, već prestiž otkrića 4*. Ipak, u svakodnevnim aktivnostima nauke nema mnogo otkrića, već je uglavnom u pitanju primena onog što je poznato. Tako inženjer programira dobro poznate jednačine u svom kompjuteru, medicinski tehničar analizira uorke krvi, diplomac sekvencira još jedan novi gen. Kada se otkriju nove činjenice, one predstavljaju tek dodatni korak u pravcu koji je jasno postavljen i anticipiran. Najveći deo savremene nauke ima malo veze s prodorom u najdublje tajne Prirode. Bilo je nedavnih otkrića u savremenoj nauci koja *jesu* predstavljala prodore u najdublje tajne Prirode, i pritom mislim na novu nauku Haosa i novu matematiku koja se zove fraktalna geometrija (o kojoj će u nastavku biti reči). Ali, takvi koraci su retki. Obično je ista, poznata stvar; nova pilula, bolji motor, biorazgradiva plastična kesica.

Sada bih želeo da se pozabavimo izvesnim idejama, koje će nam olakšati razumevanje prirode naučnog znanja, i odnosa koji vladaju između različitih teorija u nauci. Takođe, rasprava koja sledi, biće od presudne važnosti za razumevanje odnosa između nauke i okultizma.

Filozof po imenu Thomas Kuhn objavio je 1950-ih godina pionirsko delo pod naslovom „The Structure Of Scientific Revolutions” („Struktura naučnih revolucija”) 5*. Kuhnova briga kao filozofa, bila je da poradi na razumevanju toga kako se naučne teorije menjaju, i kako nauka kao celina, evoluira. Kuhn je izneo teoriju, po kojoj, u bilo kojoj grani nauke, u datom trenutku, postoji vodeći intelektualni okvir, koji Kuhn naziva „paradigma”. Paradigma je model onoga kako svet funkcioniše, to je skup ideja koje definišu šta jeste, a šta nije realno za naučnika koji koristi tu paradigmu. Paradigma je nalik na auto-kartu koju naučnik koristi da shvati Prirodu. Kuhn zapravo pravi poređenje sa zagonetkom, i naučnika koji koristi paradigmu poredi sa rešavačem zagonetki. Stoga je popularni imidž naučnika kao pronalazača, po Kuhnovom shvatanju nauke, pogrešan. Jedini „pronalazač” jeste osoba koja je prvobitno osmislila tu paradigmu; oni retki Newtoni ili Einsteini. Tvorac paradigme bio je onaj koji je prepoznao i izrazio nov način gledanja na svet, novu istinu, novu definiciju toga šta jeste, a šta nije stvarno.

Ali, nova paradigma je voma maglovita, i u sebi ima mnoštvo rupa. Ipak, ono što se dešava jeste to da će drugi naučnici početi da prihvataju paradigmu, koliko god da je nekompletna, i u tom svetlu će posmatrati stavnost. Pravi primer ove situacije

jeste ono što se desilo kada je Charles Darwin izložio svoju teoriju evolucije prirodnom selekcijom. Kada je prvobitno izašao sa ovom teorijom, on još uvek nije poznao stvarni mehanizam koji bi objasnio proces prirodne selekcije. A ipak, to nije sprečilo naučnike da prihvate Darwinovu teoriju kao „auto-kartu” za objašnjenje biološkog života kakvog ga mi poznajemo. Činjenica da ova teorija nije zaista mogla da objasni *kako* se prirodna selekcija odvija, jednostavno je ostavljena sa strane, u nadi da će ovaj mehanizam jednog biti pronađen. Četrdesetak godina kasnije, ponovo su otkriveni Mendelovi zakoni nasleđivanja, i na kraju se shvatilo i priznalo da je „gen” koji je Mendel postulirao, predstavljao onu pravu fizičku osnovu za evoluciju prirodnom selekcijom. Prema tome, paradigma je daleko od toga da je kompletna, pa čak i konzistentna, u vreme svog nastajanja.

Naučnici koji prihvate novu paradigmu tada postaju ono što Kuhn naziva „rešavači zagonetke”, jer je njima data nepotpuna slika sveta, i na njima je ostalo da popune detalje. Naučnik, rešavač zagonetki, ništa ne otkriva, on samo popunjava praznine u paradigmi, ubacuje više detalja i obogaćuje je pojedinostima. Ali, čak i ako postoji više detalja, osnovna definicija toga šta jeste, a šta nije stvarno, ostaje ista. Iz tog razloga sam malopre spomenuo da većina otkrića u nauci predstavlja tek dodatne korake u jasno anticipiranom pravcu. Zapravo, u Kuhnovom kontekstu, ovo nisu otkrića, već zagonetke koje su uspešno rešene. A Kuhn, koristeći primere iz istorije nauke, pokazuje da su tvorci paradigma retki, i da većinu naučnika zapravo čine rešavači zagonetki.

Inače, u Kuhnovoj teoriji postoji stvari vezanih za to kako se naučnici kreću od stare ka novoj paradigmi. Reći da paradigma definiše šta jeste, a šta nije realno za naučnika veoma je važno. To znači da naučnik prihvata samo činjenice koje će mu paradigma dozvoliti da prihvati. Ako se naučnik susretne sa činjenicom koja se ne uklapa u paradigmu, onda će je naučnik ili ignorisati, ili će pokušati da prilagodi paradigmu tako da se pokapa sa činjenicom. Međutim, paradigma ponekad jednostavno ne može da se prilagodi izvesnim činjenicama. U tom slučaju će doći drugi, obično mlađi naučnici, koji će stvoriti nove paradigme u pokušaju da objasne anomalne činjenice. Ono što iz ovoga rezultira jeste nadmetanje paradigmi, za pravo da definišu realnost u očima naučnika. To je ono što Kuhn zove „naučna revolucija”. Ishod takve naučne revolucije, po Kuhnu, nema mnogo veze sa „istinom” ili sa razumevanjem Prirode. Kuhn povezuje naučnu revoluciju sa

Darwinovim pojmom „opstanka najsposobnijih”. To jest, ono što se dešava tokom naučne revolucije, doslovno je nadmetanje različitih grupa naučnika za pravo da definišu stvarnost. I jača grupa pobeđuje, možda političkim sredstvima, i uprkos onome što možda jeste, a možda nije „istina”. Naučne revolucije su često obojene neprijateljstvima i gorčinom među naučnicima konkurentskih grupacija. Nova paradigma uspeva da se istakne tek onda kada stara paradigma umre. To jest, kada svi naučnici koji su verovali u staru paradigmu umru, i kada ostanu samo mlađi naučnici koji koriste novu paradigmu, onda će nova paradigma napokon preuzeti primat u očima naučnika. Na ovaj način se odvija naučna revolucija, i „činjenice” ili „istina” nemaju previše veze sa ovim procesom.

Ovo su osnovne ideje koje su nam potrebne za razumevanje nauke, i razumevanje odnosa između nauke i okultizma. Pre svega, da bi se razumela savremena nauka, mora da se shvati da svako naučno polje predstavlja paradigmu. Prema tome, razumevanje različitih disciplina u nauci jednako je razumevanju paradigma koje definišu te discipline. Drugo, kada je reč o razmatranju okultnih i naučnih ideja i odnosa između njih, moramo shvatiti sledeće: 1. okultizam i nauka predstavljaju različite i konkurentske paradigme, i 2. pokušaj da se prikaže odnos između naučnih i okultnih ideja, ravan je naučnoj revoluciji. Tvrdnja da su okultizam i nauka povezani, predstavlja gotovo objavu rata paradigama koje trenutno čine savremenu nauku, zato što ni jedna od ovih paradigmi ne prihvata okultne činjenice.

3.1 „Teške” i „meke” nauke

(...)